

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Державної установи
«Інститут всесвітньої історії
НАН України»
член-кореспондент НАН України,
доктор історичних наук, професор

А.І. Кудряченко

«15» травня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРИОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС
ТА УПРАВЛІННЯ НАУКОВИМИ ПРОЄКТАМИ Й
ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ

галузь знань: В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»
спеціальність: 032 (В9) Історія та археологія
освітній рівень: третій (доктор філософії)
освітньо-наукова програма: Історія
вид дисципліни: обов'язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2025/2026
Кількість кредитів ЄКТС	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Ухвалено Вченою радою
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»
(протокол № 3 від 15 травня 2025 р.)

Київ — 2025

Розробники програми:

ТКАЧЕНКО Василь Володимирович - доктор історичних наук, професор, член-кореспондент член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України головний науковий співробітник відділу теорії та методології всесвітньої історії ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»;

ІЛЬІН Володимир Васильович - доктор філософських наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, Провідний науковий співробітник відділу теорії та методології всесвітньої історії ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України».

I. ОСВІТНЯ СКЛАДОВА

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва теми	Лекції	Семінари	Самостійна робота
1.	Загальні концептуальні та методологічні засади історіософського дослідження логіки розвитку людства	2	2	4
2.	Типологія та періодизація всесвітньо-історичного процесу	2	2	4
3.	Історична реальність у взаємозв'язку історичного простору та часу	2	2	4
4.	Особливості співвідношення філософії історії та геополітики	2	2	6
5.	Асинхронність всесвітньої історії та феномен нерівномірності економічного і духовного розвитку	2	2	4
6.	Всесвітня історія під кутом зору філоетно-націогенезу	2	2	4
7.	Компаративний аналіз цивілізаційних регіонів: базові підходи	2	2	6
8.	Глобалізм та геополітичний регіоналізм	2	2	4
9.	Культурно-історичний вимір всесвітньої історії: визначення духовного поступу людства	2	2	4
10.	Управління науковими проектами й проектна діяльність в контексті сучасних підходів до вирішення основних глобальних проблем сучасності	4	4	6
	РАЗОМ:	22	22	46

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач та програмні результати навчання

Компетентності, якими має володіти здобувач	Програмні результати навчання	Найменування навчальних дисциплін, практик/ кількість кредитів/
---	-------------------------------	---

		кафедра, що забезпечує
Науково-дослідницькі	Самостійна орієнтація в проблемному полі аналізу єдності та багатоманіття всесвітньо-історичного процесу. Вміння оперувати різноманітним фактичним матеріалом та першоджерелами, групувати їх за певною тематикою, робити висновки, що мають елементи наукової новизни. Навички застосування отриманих знань у науково-дослідницькій та педагогічній діяльності.	Розвиток людства: історіофський дискурс 3 кредити ЄКТС ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»
Професійні	Поглиблення професійних знань у галузі історіософії (філософії історії) шляхом застосування різноманітних методик компаративного аналізу та стадіально-цивілізаційного підходу. Вміння давати об'єктивну оцінку існуючим класичним концепціям світової історіософської думки та сучасним реаліям.	
Соціально-психологічні	Вміння формулювати та обстоювати власні наукові погляди без посилення на авторитети, готовність до взаємного вдосконалення та конструктивного наукового діалогу.	

Анотація змісту нормативних та дисциплін вільного вибору

ПН2 Розвиток людства: історіософський дискурс

Мета навчальної дисципліни – підготовка фахівців в царині історіософії та теорії еволюції всесвітньо-історичного процесу, концептуальна орієнтація їх у багатоманітні гостро дискусійних проблем даної науково-гуманітарної дисципліни. Формування здатності самостійно використовувати отримані знання щодо логіки розвитку людства для

вирішення конкретних пошукових завдань більш локального характеру, зокрема в процесі розробки власної теми дисертаційного дослідження.

Завдання:

- надати слухачам системні комплексні уявлення стосовно різних аспектів філософсько-історичного дискурсу;
- розкрити позитивні аспекти різноманітних підходів до розуміння загальної спрямованості, асинхронності розвитку та просторової зигзагоподібності історичного процесу;
- показати актуальність та методологічну значущість загальнотеоретичного бачення соціальної реальності для дослідження як стародавніх часів, так і проблем модерної історії.
- адаптувати проектну діяльність до специфіки досліджуваного хронотопу.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен знати:

- основні історіософські версії еволюції всесвітньої історії та їх представників;
- існуючу інтерпретацію сучасних історичних реалій з позицій різного трактування рушійних сил всесвітньої історії;
- стадіально-формаційні виміри історичного часу, зокрема, зміст понять «азійський спосіб виробництва», «вічний феодалізм», «класичний» та «посткласичний» капіталізм, а також бути здатним інтерпретувати терміни «стародавність», «середні віки», «новий» і «новітній» час;
- методи ідентифікації соціально-просторових ареалів, що мають різні культурно-цивілізаційні ознаки;
- методи розгляду проблемного поля, способи формулювання головної проблеми та завдань в процесі проектної діяльності.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен вміти:

- застосовувати отримані знання у науково-дослідницькій та проектній діяльності;
- орієнтуватись в проблемному полі даної дослідницької дисципліни;
- володіти та оперувати фактичним матеріалом, пов'язаним з аналізом єдності та багатоманітності всесвітньо-історичного процесу;
- давати об'єктивну оцінку існуючим класичним концепціям світової історіософської думки;
- оцінювати сучасні історичні реалії з позицій історичного метааналізу;
- визначати базові системні характеристики центрів всесвітньо-історичного розвитку Заходу і Сходу з позицій системних уявлень про особливості загального суспільного поступу.

Схема формування оцінки.

Форми оцінювання:

Семестрове оцінювання:

Оцінювання роботи під час лекційних занять : блиць-опитування – 24 бали/14 балів*

Оцінювання роботи під час тестування – 24 бали/14 балів

Контрольна робота – 12 балів/8 бали

* максимальний бал / пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

Підсумкове оцінювання:

Форма оцінювання – ЗАЛК

Максимальна кількість балів, які може отримати студент – 40.

Оцінюються такі результати навчання:

- основні історіософські версії еволюції всесвітньої історії та їх представників;
- існуючу інтерпретацію сучасних історичних реалій з позицій різного трактування рушійних сил всесвітньої історії;
- стадіально-формаційні виміри історичного часу, зокрема, зміст понять «азійський спосіб виробництва», «вічний феодалізм», «класичний» та «посткласичний» капіталізм, а також бути здатним інтерпретувати терміни «стародавність», «середні віки», «новий» і «новітній» час;
- методи ідентифікації соціально-просторових ареалів, що мають різні культурно-цивілізаційні ознаки;
- методи розгляду проблемного поля, способи формулювання головної проблеми та завдань в процесі проектної діяльності.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен вміти:

- застосовувати отримані знання у науково-дослідницькій та проектній діяльності;
- орієнтуватись в проблемному полі даної дослідницької дисципліни;
- володіти та оперувати фактичним матеріалом, пов'язаним з аналізом єдності та багатомайття всесвітньо-історичного процесу;
- давати об'єктивну оцінку існуючим класичним концепціям світової історіософської думки;
- оцінювати сучасні історичні реалії з позицій історичного метааналізу;
- визначати базові системні характеристики центрів всесвітньо-історичного розвитку Заходу і Сходу з позицій системних уявлень про особливості загального суспільного поступу.

Мінімальний пороговий рівень залікової оцінки, за якої залік вважається складеним – 24 бали.

Необхідна умова допуску до заліку: слухач не допускається до заліку, якщо під час семестру набрав менше ніж 20 балів (критично-розрахунковий мінімум). Рекомендований мінімум допуску - 36 балів (14+14+8=36).

7.2. Організація оцінювання:

Контроль знань здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів формують семестрові бали, отримані з усіх тем – бали, отримані під час семінарів (усні опитування); за виконання рефератів / академічних есе; за виконання тестових завдань, та бали, отримані під час складання підсумкового контролю за виконання запропонованих завдань.

Продовж семестру оцінюється робота слухача: доповідь, коментарі, доповнення, участь у дискусії. Критеріями оцінювання відповіді під час семінару є:

зміст виступу, повнота розкриття питання 1 бал

структура, логіка викладення матеріалу 1 бал

використання джерел 1 бал

Реферат подається викладачеві на останньому занятті

Критеріями оцінки самостійної роботи є:

глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція 20 балів;

тема розкрита неповно 15 балів;

реферат суто компілятивного рівня 1 бал.

У випадку відсутності слухача з поважних причин відпрацювання та перездача робіт здійснюються у відповідності до «Положення про порядок оцінювання знань слухачів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» від 1 жовтня 2010 року.

Рекомендований мінімум для допуску до заліку – 36 балів.

Шкала відповідності оцінок

Зараховано	60-100
------------	--------

Зміст дисципліни за темами

Тема 1. Загальні концептуальні та методологічні засади історіософського дослідження логіки розвитку людства. Діалектика суб'єктивного та об'єктивного чинників у всесвітній історії. Загальне і особливе в історичному пізнанні. Проблема побудови теорії всесвітньо-історичного процесу: гіпотези та дискусії. Історичний закон, закономірність, тенденція. Міфологія історії та психологія історії – проблема історичного прецеденту. Основні напрямки історіософської думки та їх представники.

Тема 2. Типологія та періодизація всесвітньо-історичного процесу. Системний підхід у дослідженні історичної реальності. Співвідношення економіки, політики та культури в процесах самоорганізації різноманітних конкретно-історичних утворень. Витоки цивілізаційного циклізму та цивілізаційного занепаду. Стадіальний аналіз та концепція цивілізаційного поліцентризму – проблема взаємодоповнення.

Тема 3. Історична реальність у взаємозв'язку історичного простору та часу. Нерівномірність історичного розвитку: єдність та багатомайття

всесвітньої історії. Соціальна формація та соціальний регіон: «локальна цивілізація» (А.Тойнбі, О.Шпенглер), «культурно-історичний тип» (К.Леонт'єв, М.Данилевський), «світ-економіка» (Ф.Бродель), «супер-етнос» (Ю.Бромлей, М.Гумільов), «осьовий час» (К.Ясперс), «історична тяглість» (М.Блок, «Аннали»). Локально-цивілізаційна карта сучасного світу та стратегічні прогнози її еволюції.

Тема 4. Особливості співвідношення філософії історії та геополітики. Базові засади та класичні представники сучасної геополітики та її конструктивні аспекти: між історіографією та міфологією історії. Всесвітня і локальна історія: проблема співвідношення держави та імперії в історичному етногенезі. Структурування людства в модерну добу. Особливості антагонізму між світосистемним ядром та світовою периферією. Геополітичні виміри «Півдня» і «Півночі», «Заходу» і «Сходу». Україна в епіцентрі геостратегічного напруження.

Тема 5. Асинхронність всесвітньої історії та феномен нерівномірності економічного і духовного розвитку. Системна криза як рушійна сила історії. Війна та революція в історичній ретроспективі: типологія соціальних і збройних конфліктів. Специфіка становлення та антагонізмів капіталістичного способу суспільного життя. Типологічна характеристика Першої і Другої світових війн. Чи існує альтернатива класичному капіталізму? Головні деструктивні сили сучасної доби та способи їх приборкання. Феномен «кінця історії» (Ф.Фукуяма) – перспективи безкризового розвитку людства.

Тема 6. Всесвітня історія під кутом зору філо-етно-націогенезу. Системні характеристики існуючих історичних спільностей людей: «рід», «плем'я», «етнос», «нація», «народ». Політичні та культурні нації: традиціоналістське та модерністське розуміння націогенезу. Концепція етносу та різноманітні форми етноцивілізаційної ідентичності (міф, релігія, менталітет). Проблема співвідношення глобалізму та націоналізму в сучасну добу

Тема 7. Компаративний аналіз цивілізаційних регіонів: базові підходи. Стадіально-типологічні характеристики Сходу і Заходу: несумісність чи взаємопроникнення? Цивілізаційна ідентичність Індії, Китаю, Японії, країн Латинської Америки і Близького Сходу. Так звана російська цивілізація та середньострокові перспективи російської державності. Проблема співвідношення історії та сучасності в контексті загальносвітової еволюції.

Тема 8. Глобалізм та геополітичний регіоналізм. Системно-типологічні характеристики нинішнього Європейського Союзу та шляхи його вдосконалення. Перспектива виникнення африканського, латиноамериканського та євразійського союзів та оптимальна модель

геополітичного неофедералізму. Від протистояння двох соціально-економічних систем (соціалізму та капіталізму) до потенційної геополітичної багатополюсності.

Тема 9. Культурно-історичний вимір всесвітньої історії: визначення духовного поступу людства. Цивілізація і культура. Ренесанс, Реформація, Просвітництво як європейські та всесвітньо-історичні феномени. Релігія як базова ознака регіонального менталітету. Ейкуменізм і секуляризм. Гуманізм проти тоталітаризму.

Тема 10. Управління науковими проєктами й проєктна діяльність в контексті сучасних підходів до вирішення основних глобальних проблем сучасності. Проєктна діяльність з позицій технологічного детермінізму. «Хвилі технологічного розвитку» (Е.Тоффлер) та їх співвідношення з «хвилями демократії» (С.Хантінгтон). Основний зміст понять «постіндустріальне», «інформаційне» та «постекономічне» суспільство. Конфлікт цивілізацій чи їх злагода? (С. Хантінгтон, Ф. Фукуяма). «Нетократія» або «мережеве суспільство»: утопія чи реальність? Управління науковими проєктами крізь призму підходів до вирішення основних глобальних проблем сучасності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна:

1. Сучасні європейські культурно-історичні цінності в контексті викликів глобалізації: моногр. / керівник авторського колективу і науковий редактор доктор історичних наук, професор А.І. Кудряченко, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». – К.: Фенікс, 2014. – 444 с.
2. Україна в Європі: контекст міжнародних відносин: [монографія] / кер. авт. кол. і наук. ред. д-р іст. наук, проф. А.І. Кудряченко; Нац. акад. наук України, Інститут європейських досліджень. – К.: Фенікс, 2011. – 632 с.
3. Культурно-цивілізаційний простір Європи і Україна: особливості становлення та сучасні тенденції розвитку / За заг. редакцією А.І. Кудряченка // Колективна монографія. – Інститут європейських досліджень НАН України. – К.: Університет «Україна», 2010. – 405 с.
4. Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього / Керівник авторського колективу і наук. ред. д.і.н., проф. А.І. Кудряченко. – К.: Фенікс, 2009. – 544 с.
5. Тойнби А. Дж. Исследование истории: В 3 т. / Пер. с англ., вступ. статья и комментарии К. Я. Кожурина. — СПб.: Изд-во С.-Петербургского ун-та: «Издательство Олега Абышко», 2006. — 1333 с.
6. Шморгун А.А. Этносоциальное развитие человека и цивилизационный процесс // Цивилизационные модели современности и их исторические корни / Под ред. акад. Ю.Н. Пахомова. — К.: Наук. думка, 2002. — С. 219–257.

7. Коллингвуд Р. Дж. Идея истории. Автобиография. М.: Наука, 1980. 486 с.

8. Сравнительное изучение цивилизаций: Хрестоматия / Сост., ред. и вступ. ст. Б.С. Ерасов. — М.: Аспект Пресс, 1998.— 556 с.

9. Новая технократическая волна на Западе: Сборн. статей. / Сост. С.П. Гуревич. — М. : Прогресс, 1986. — 450 с.

Додаткова:

1. Баган О. Історіософські есе. – К.: Крила, 2022. – 384 с.

2. Вебер М.. Протестантская этика и дух капитализма // М. Вебер Избранные произведения: Пер. с нем. / Сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова; Предисл. П. П. Гайденко. — М.: Прогресс, 1990. — 808 с.

3. Гегель Г. В. Ф. Лекции по философии истории. — СПб.: Наука, 1993. — 480 с.

4. Джонсон Б. Омріяний Рим. – К.: Vivat, 2023. – 256 с.

5. Метельова Т. О. Людина в історії: пошук системних закономірностей. – К.: Українська книга, 2002. – 448 с.

6. Морис Я. Чому Захід панує натеper / Оповіді з історії та що з них впливає щодо майбутнього - К.: ТОВ «Видавництво “КЛІО”», 2014. - 784с.

7. Петрова І. В. Проектування в соціально-культурній сфері: Навчальний посібник / І.В. Петрова. – К.: Вид-во КНУКіМ, 2007. – 372 с.

8. Тоффлер Э. Третья волна. — М.: АСТ, 2010. — 784 с.

9. Уйсімбаева М. Проектна діяльність: теоретичні аспекти // Витоки педагогічної майстерності. Сер. : Педагогічні науки. К.: - 2014. - Вип. 13. - С. 258. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2014_13_51

10. Шморгун А.А. Религиозно-мировоззренческие парадигмы Востока и Запада в контексте стадияльно-цивилизационной типологии: поиск духовной альтернативы // Цивилизации востока в условиях глобализации. — В 3т. Т. 3, Кн. II : Китайско-восточный цивилизационный мир и африканская цивилизационная общность. Глобальные трансформации и уроки для Украины / Под ред. акад. Ю.Н. Пахомова. — С. 367–529.

11. Шмельова А. Роль педагога в організації проектної діяльності в закладах освіти // Проектна діяльність як механізм інноваційного розвитку закладу освіти. – Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка, 2024. С. 98-104.

12. Шпенглер О. Закат Европы. — М: «Наука», 1993. — 592 с.

12. Ясперс К. Смысл и назначение истории: Пер. с нем. — М.: Политиздат, 1991. — 527 с.